

PRZEKSZTAŁCANIE TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH W TERENY ZIELENI NA PRZYKŁADZIE AGLOMERACJI PARYŻA

Alicja Bieske-Matejak

Wydział Architektury Politechniki Białostockiej
Katedra Urbanistyki i Planowania Przestrzennego
ul. Grunwaldzka 11/15, 15-893 Białystok

Streszczenie. Współczesne miasta, a szczególnie wielkie aglomeracje, stanowią przestrzeń o wysokim zagęszczeniu różnych, często konfliktowych sposobów użytkowania. Dawne tereny przemysłowe i poskładowe oraz obszary dawnych torowisk oferują wielką szansę dla tych miast polepszenia warunków życia mieszkańców, a w skali całej aglomeracji wzbogacenia systemu zieleni miejskiej, a tym samym całego ekosystemu miasta. Przekształcanie tych terenów w parki i zieleńce oraz ciągi ekologiczne w postaci promenad tworzą w obrębie swojego oddziaływania korzystny mikroklimat i znacznie poprawiają biologiczne parametry bytowania człowieka. Modelowym przykładem takich działań jest aglomeracja Paryża, gdzie od końca lat 70. XX w. trwa proces rewitalizacji przyrody miejskiej głównie na bazie terenów przemysłowych, poskładowych oraz ciągów dawnych torowisk, które oferują obecnie atrakcyjne dla mieszkańców parki, ogrody i promenady. Są to: Park La Villette, Park Andre Citroen, Park de Bercy, Ogrody hal Paryskich, Promenade Plantee, Bastille-Bois de Vincennes i inne.

Wszystkie te realizacje wpływają na przekształcenie historycznego układu zieleni Paryża o charakterze plamowym w układy pasmowe ciągów ekologicznych.

Słowa kluczowe: parki miejskie, tereny przemysłowe, współczesne parki i ogrody Paryża

Współczesne aglomeracje z natury cechuje wysoka konfliktowość potrzeb, interesów jej użytkowników oraz możliwości przestrzeni miejskich, ścieranie się przeciwstawnych działań na niewielkich obszarach, a co za tym idzie niemożność bezkolizyjnego ich rozwiązania. Pojawia się więc konieczność nowych koncepcji urbanistycznych, które jednak respektowałyby zastane uwarunkowania, specyficzną kulturę miasta narosłą poprzez wieki, bardzo delikatną i wrażliwą na zmiany.

Jednym z palących problemów wielkich miast jest potrzeba poprawy warunków biologicznych, wzbogacania ekosystemów miejskich, których najważniejszym podmiotem jest człowiek. Uciekanie poza obręb miasta z funkcją mieszkaniową okazało się nie do końca skutecznym zabiegiem, gdyż przy dużej urbanizacji również tereny niegdyś podmiejskie stają się obszarem konfliktów i uciąż-

liwości. Także wypoczynek niedzielny na obrzeżach miasta nie jest dostateczną podstawą odnowy biologicznej mieszkańców dużych metropolii. Niezbędne są zatem przeobrażenia struktury miasta w kierunku, z biologicznego punktu widzenia, układów bardziej zrównoważonych.

Jednocześnie obserwuje się w centrach dużych miast o wysokim stopniu rozwoju przemysłu, wygasanie funkcji niektórych terenów położonych w dzielnicach śródmiejskich, w których były zlokalizowane osiemnasto- lub dziewiętnastowieczne fabryki, składy, porty towarowe lub hurtownie [Bieske-Matejak i in. 1995]. Powstaje więc unikalna możliwość zagospodarowania tych terenów uwolnionych od zabudowy jako parki lub obiekty rekreacyjno-edukacyjne z intensywnym programem kulturalnym i dużym udziałem zieleni. Nie wszędzie ta możliwość jest doceniana. Transpozycja zdegradowanych dzielnic poprzemysłowych dokonuje się czasem w kierunku równie intensywnego wykorzystywania odzyskanych terenów z ograniczonym udziałem obszarów biologicznie czynnych. Ponieważ stoimy w obliczu takich decyzji planistycznych również w Polsce, analiza „strat i zysków” wynikających z charakteru przyszłego zagospodarowania na terenach śródmiejskich wielkich miast – wydaje się potrzebą obecnych czasów.

Jak już wspomniano, współczesne miasta, a szczególnie wielkie aglomeracje stanowią przestrzeń o wysokim zagęszczeniu różnych, często konfliktowych sposobów użytkowania. Dawne tereny poprzemysłowe i poskładowe oraz obszary dawnych torowisk oferują wielką szansę dla tych miast polepszenia warunków życia mieszkańców, a w skali całej aglomeracji wzbogacenia systemu zieleni miejskiej, a tym samym całego ekosystemu miasta. Przekształcone tereny w parki i zieleńce oraz ciągi ekologiczne w postaci promenad tworzą w obrębie swojego oddziaływania korzystny mikroklimat i znacznie poprawiają biologiczne parametry bytowania człowieka. Modelowym przykładem takich działań jest aglomeracja Paryża, gdzie od końca lat 70. XX w. trwa proces rewitalizacji przyrody miejskiej często na bazie właśnie terenów poprzemysłowych. Przy pewnej szczupłości terenów otwartych w Paryżu słusznie owe obszary przeznaczono pod intensywnie użytkowane tereny zielone. Budowane były one nierzadko po międzynarodowych konkursach, pod egidą najwyższych władz państwa. Zaangażowanie władz w te projekty było niezbędne, by nie dopuścić do skomercjalizowania tej odzyskanej w śródmieściu metropolii przestrzeni i aby urzeczywistnić funkcjonalnie korzystne rozwiązania służące ekologii miasta i jego mieszkańcom. Dodatkowym atutem tych terenów jest często historyczna zabudowa przemysłowa przeznaczona do adaptacji i oferująca nową jakość w strukturze przestrzennej powstałych parków. Należy tu zaznaczyć, że twórcy założeń koncepcyjnych parków kładą szczególny nacisk na zachowanie charakteru miejsca, ciągłości historycznej zastanej przestrzeni co świadczy o wyjątkowej kulturze urbanistycznej. Miało to miejsce szczególnie w przypadku parku La Villette oraz parku de Bercy.

ROZWÓJ TERENÓW ZIELENI PARYŻA W DRUGIEJ POŁOWIE XX W.

Po wojnie we Francji, inaczej niż w innych krajach takich, jak Dania, Holandia, USA czy Brazylia oraz większość krajów socjalistycznych, nie zaznaczyła się w architekturze krajobrazu dążność do tworzenia dużych przestrzeni zieleni w tym rozległych parków miejskich o bogatym programie rekreacyjnym. W Paryżu brakuje miejsca. Tak więc wysiłki władz miejskich idą w kierunku polepszenia warunków życia mieszkańców w wymiarze kameralnym. W tym celu tworzy się wiele skwerów oraz wprowadza się niewielkie skrawki zieleni (które nawet trudno nazwać skwerem) wszędzie tam, gdzie tylko jest to możliwe, aby podwyższyć standard otoczenia [Vayssier 1989].

Przykładem mogą być tu małe skwery wchodzące w skład Promenady de La ZAC (Zone d'aménagement concerté – strefa zagospodarowania uzgodnionego) Champerret z 1976 r. System zieleni miasta tworzą również zieleńce powstające wewnątrz przestrzeni HLM (tanich bloków mieszkaniowych), jak np. skwer Leon-Frapie (1973) w XX dzielnicy. Również w tej dzielnicy i w tym samym roku powstał skwer Emanuel-Fleury (1973), a w 1977 w V dzielnicy ogród Tino-Rossi. Ten ostatni jest rodzajem promenady nad Sekwaną jednocześnie pełni funkcje muzeum rzeźby w plenerze. W przyszłości miejsce to jest przewidziane jako jedna ze stacji dla vaporretto, które wzorem Wenecji miało uzupełnić komunikację Paryża o szlak wodny związany z kulturą, nauką i rekreacją [Vayssier 1989].

Na przełomie lat 70. i 80. XX w. zaznaczyło się wyraźne ożywienie w dziedzinie projektowania i zakładania zieleni w Paryżu. W czasie tym powstały projekty rewaloryzacji i przebudowy dwóch unikalnych założeń leśno-parkowych, tj. Lasku Wenseńskiego i Lasku Bulońskiego. W ramach tych planów powstał następnie Parc Floral de Paris w obszarze Lasku Wenseńskiego oraz inne założenia rewaloryzacyjne w celu przystosowania do nowych potrzeb społeczności Paryża tych, zaprojektowanych z rozmachem przez Haussmana, parków leśnych.

Jednocześnie podjęto działania w celu stworzenia nowych dużych założeń parkowo-leśnych dla ciągle powiększającej się aglomeracji paryskiej. Takim współczesnym założeniem o powierzchni 200 ha jest park Sausset między nowymi osiedlami Villepinte i Aulnay-sous-Bois w gminie Seine Saint-Denis. Park ten powstał w latach 80. XX w. i jest próbą rekonstrukcji pejzażu peryferii Paryża. Kiedyś na terenie tym był las, potem ustąpił miejsca polom uprawnym, by w końcu poddać się chaotycznej zabudowie mieszkaniowej typowej dla lat 60. i 70. Aby powrócić do historycznej funkcji terenu zaproponowano park leśny z programem rekreacyjnym na granicy z osiedlami. Forma tego parku ma charakter zgeometryzowany z wykorzystaniem motywu prostych duktów leśnych.

Innym dużym założeniem parkowym położonym poza granicami bulwarów peryferyjnych jest park Andre Malraux w dzielnicy Defence oraz park La Courneuve [Bohm 1994].

W latach 80. powstały również Skwer Eloise-et-Abelard (1988) w XII dzielnicy, Ogród Kellermanna (1990) w ramach szerszego planu zagospodarowania fragmentu XIII dzielnicy i wiele innych małych, obszarowo mniej znaczących dla pejzażu miasta obiektów. Ważnym wydarzeniem było także powstanie parku w Belleville oraz mniejszych parków w Yvelines [Vayssier 1989].

Znaną realizacją były również ogrody liniowe wzdłuż głównej osi dzielnicy Defence projektowane m.in. przez G. Clementa projektanta parku Andre Citroen. Zaprojektowane z pietyzmem, z wykorzystaniem graficznej urody traw ozdobnych chętnie obecnie wykorzystywanych w zieleni Paryża oraz ciekawych posadzek stanowią o elegancji i miejskości tej nowoczesnej dzielnicy [Bieske-Matejak 2002].

Zdumiewającym zjawiskiem zieleni Paryża jest ogród nowej Biblioteki Narodowej położonej nad Sekwaną naprzeciwko parku de Bercy. Bardzo surowa i prosta architektura biblioteki nawiązująca do kształtu czterech otwartych ksiąg znajduje swe uzupełnienie w sosnowym lesie wyrastającym niejako z „dna” całości założenia, wewnątrz ogromnego i głębokiego dziedzińca, który możemy oglądać z góry, z tarasów biblioteki, do których dostają jedynie wierzchołki sosen.

Reasumując, od 1977 r. w Paryżu notuje się dynamiczny rozwój architektury krajobrazu. W czasie tym przybyło 140 ha [Kontarek 1998] zieleni urządzonej, zaprojektowanej przez profesjonalnych projektantów z kraju i zagranicy, reprezentującej bardzo zróżnicowany charakter i program. Obok wielkich parków powstały małe skwery, zieleńce, dziedzińce i promenady, które składają się na nowy, bardziej uczłowieczony wizerunek tego wciąż rozrastającego się molocha, jakim jest Paryż.

Jednymi z najważniejszych realizacji tego okresu są przedstawione niżej parki i ogrody, a szczególnie zaprojektowane z rozmachem duże założenia La Villette, Andre-Citroen i de Bercy. Wszystkie one powstały na terenach poprzemysłowych, poskładowych oraz na obszarze dawnych torowisk [Bieske-Matejak 2002].

PREZENTACJA WYBRANYCH PARKÓW I OGRODÓW POWSTAŁYCH NA TERENACH POPRZEMYSŁOWYCH, POSKŁADOWYCH I KOMUNIKACYJNYCH

Park La Villette. Jest to przykład unikatowego parku edukacyjno-rekreacyjnego oraz kulturalno-rozrywkowego o randze ogólnonarodowej, powstałego na terenie dawnych rzeźni i położonego w granicach wielkich bulwarów peryferyjnych, w terenie silnie zurbanizowanym. Znajduje się on w dzielnicy Seine Saint-Denis, do niedawna zdegradowanej, zamieszkałej przez wieloetniczną ludność napływową. Park zaprojektowany jest z myślą o właśnie tej społeczności i edukacji poprzez zabawę i rozrywkę nowych pokoleń emigrantów. Teren jest bardzo intensywnie zainwestowany w architekturę (wiele istniejących bu-

dyneków przemysłowych zostało zaadaptowanych do nowych celów), a teren zieleni w całym obszarze liczącym 55 ha zajmuje powierzchnię 35 ha. Plan parku jest konsekwentnie zrealizowaną koncepcją Bernarda Tchumi, zwycięzcy międzynarodowego konkursu i nosi piętno parku przyszłości w tym kształcie, w jakim wyobrażano go sobie 20 lat temu. Znajdujemy tu elementy wyposażenia o charakterze technologicznym, industrialnym o wyraźnych wpływach dekonstruktywizmu i konceptualizmu zawiłych alejek rekreacyjnych i ramp rowerowych. Poetyka fabryki i technologii jest tu świadomie użyta. Park ten stanowi mocny element urbanistyczny organizujący na nowo napięcie społeczne w tej zaniedbanej dotąd dzielnicy i jest ważnym punktem na mapie zieleni oraz rekreacji Paryża [Barzilay i in. 1984, Bieske-Matejak 2003].

Park Andre Citroen. W przeciwieństwie do La Villette mającego rangę parku ogólnomiejskiego ten zajmujący pow. 13 ha ogród miejski jest przykładem nowoczesnego parku dzielnicowego powstałego na terenie dawnej fabryki samochodów. Obecnie stanowi on centrum nowej dzielnicy mieszkaniowo-biurowej, powstałej na obszarze zdegradowanym, podlegającym kompleksowej rewaloryzacji. Obiekt oddano do użytku w 1993 r. po zrealizowaniu koncepcji

Fot. 1. Widok z lotu ptaka na park Andre Citroen i otaczającą dzielnicę w trakcie realizacji.

Źródło: Paris Projet nr 30-31

Phot. 1. Park Andre Citroen and the surrounding district during realisation phase. Above view.

Source: Paris Project No. 30-31

Fot. 2. Park Andre Citroen – przestrzeń centralna wraz z kanałem, zdjęcie autorki
 Phot. 2. Park Andre Citroen – the central space with the channel, photo by author

P. Bergera i G. Clementa, zwycięzców międzynarodowego konkursu z 1985 r. Ta współczesna przestrzeń ogrodowa wykorzystuje nowoczesny design, szlachetne materiały wykończeniowe. Zastosowano tu zieleni poddaną rygorystycznym podziałom przestrzennym osnutym na kanwie zgeometryzowanego sztywnego planu. Choć daleki on jest od form historycznych to jednak zauważa się silne powiązania ideowe z tradycją sztuki ogrodowej we Francji, takie jak osiowość, rozległy parter centralny w postaci ogromnego prostokątnego trawnika, dalekimi wglądami na rzekę oraz bogatymi urządzeniami wodnymi i kanałami. Podsumowując, stanowi on przestrzeń elegancką, burżuazyjną o cechach współczesnego salonu ogrodowego [Clement 1985, Micheloni i Grillet 1993] (fot. 1 i 2).

Park de Bercy. Park ten to również przykład parku dzielnicowego o pow. 13 ha powstałego na terenie dawnych składów win nad Sekwaną będącą niegdyś drogą transportu. Tu także mamy do czynienia z terenami zdegradowanymi, obecnie przekształconymi w nowoczesną dzielnicę mieszkaniowo-biurową. Po międzynarodowym konkursie z 1987 r. którego motywem przewodnim było poszanowanie zastanej tkanki przestrzennej oraz zasobów przyrodniczo-architektonicznych, zrealizowano koncepcje francuskiego projektanta J. Le Caisne'a.

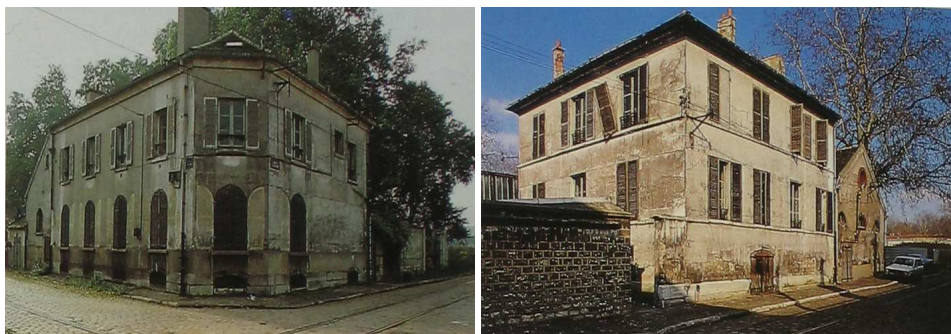

Fot. 3. Teren składów win de Bercy, źródło: Paris Projet nr 30-31

Phot. 3. Wine depots district de Bercy, source: Paris Projet No. 30-31

Tak więc adaptowano istniejące budynki składów, zachowano ruszt poprzecznych alejek składów odchodzących od Sekwany oraz istniejący starodrzew ponad 500 platanów. Park posiada nowatorską formę przestrzenną osnutą na kanwie prostokątnych podziałów jednak zachowuje ciągłość historyczną miejsca oraz uwzględnia w nowoczesnej formie tradycyjne elementy ogrodu francuskiego. Dzięki wykorzystaniu dawnego wyposażenia przemysłowego terenu udało się zachować ducha miejsca, mimo nowej formy użytkowania [Micheloni i Grillet 1993, Bieske-Matejak 2003] (fot. 3–7).

Ogrody hal Paryskich. W latach 1982–1988 powstały tzw. ogrody hal w samym centrum Paryża, w sąsiedztwie Centrum Kulturalnego Pompidou, na obszarze dawnych, owianych legendą hal spożywczych. Jest to unikatowa przestrzeń piesza przybierająca postać ogrodu, będąca uzupełnieniem bogatego programu handlowo-usługowego mieszczącego się w budynku Forum hal oraz pod

Fot. 4 i 5. Teren składów win de Bercy – budynki do adaptacji, źródło: Paris Projet nr 30-31

Phot. 4 and 5. Wine depots district de Bercy – buildings for adaptation, source: Paris Projet No. 30-31

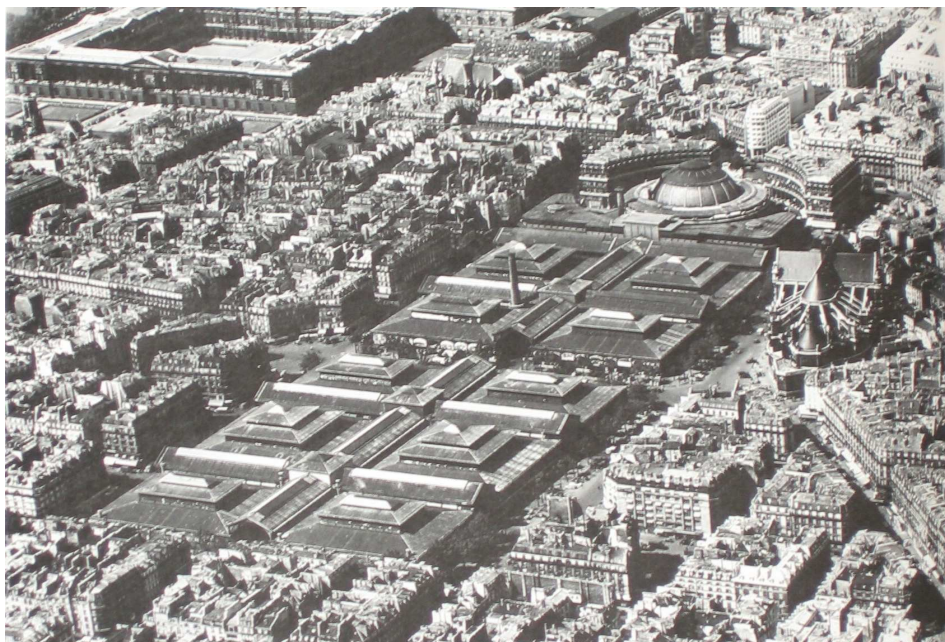

Fot. 6 i 7. Park de Bercy – budynki po adaptacji, zdjęcia autorki

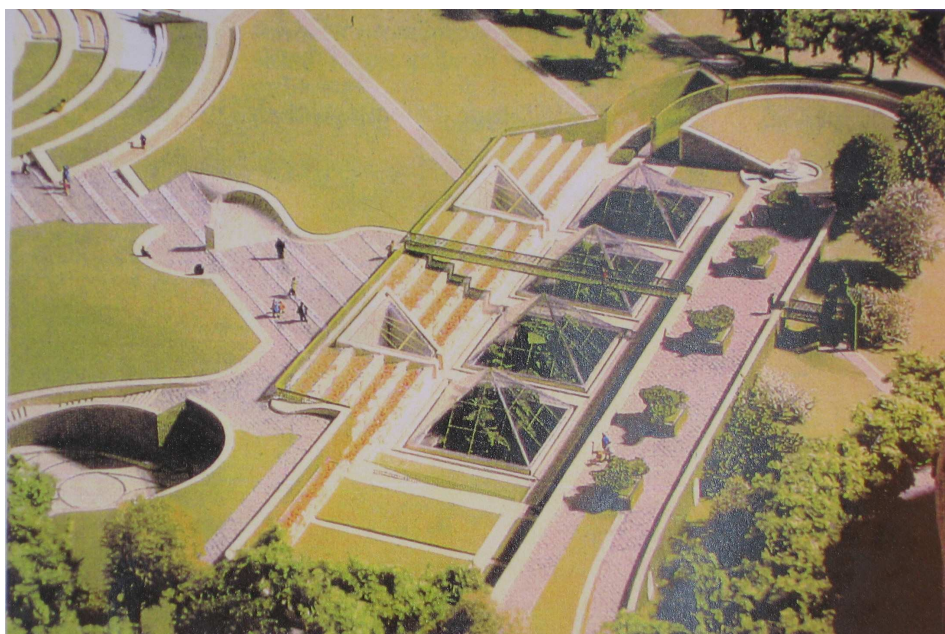
Phot. 6 and 7. The Bercy Park – buildings after adaptation, photos by author

ziemią. Łącznie obszar ten zajmuje około 10 ha, a sam ogród około 6 ha. Jest on wyposażony w infrastrukturę o wysokim poziomie technicznym, posiada system urządzeń wodnych oraz wykończenie w solidnych, drogich materiałach nadających temu obszarowi charakter bardzo miejski, o wymowie burżuazyjnej, co w zasobnym społeczeństwie francuskim o silnych tradycjach kapitalistycznych ma zupełnie inne konotacje niż u nas. Również bardzo miejski jest tutaj sposób traktowania przestrzeni. Tworzą ją zielone „ulice” o pierzejach zbudowanych z silnych nasadzeń szpalerowych, rygorystycznie strzyżonych, oraz konstrukcji trejażowych dla roślin pnących dochodzących nawet do 14 m wysokości. W ten sposób powstają przestrzenie typowe dla obszarów miejskich, zabudowanych jak wnętrza, kwartały, place, ulice, osie widokowe, ściany, aleje diagonalne [Arrethe i Lalanne 1985, Bieske-Matejak 2003] (fot. 8 i 9).

Park Georges-Brassens. Na przełomie lat 70. i 80. (1977–1985) powstał park Georges-Brassens w XV dzielnicy na terenie dawnych rzeźni Vaugirard. Łączy on formy krajobrazowe ze zgeometryzowanymi, co zaznacza się zarówno w sposobie nasadzeń drzewiastych, jak i kształcie wyposażenia architektonicznego.

Fot. 8. Tereny hal spożywczych w Paryżu przed likwidacją, źródło: Paris Projet nr 25-26
 Phot. 8. Grocer's depots area in Paris before rearrangement, source: Paris Projet No. 25-26

Fot. 9. Makieta ogrodów hal paryskich – fragment ogrodu kwiatowego, źródło: Paris Projet nr 25-26
 Phot. 9. Les Halles gardens model– fragment of flower garden, source: Paris Projet No. 25-26

Ogród Atlantycki. Innym niezwykle interesującym ogrodem, powstałym w strefie śródmiejskiej, silnie zabudowanej jest Ogród Atlantycki zbudowany na dachu dworca Montparnasse. Dworzec ten przyjmuje pociągi z terenu zachodniej Francji, właśnie z rejonu nadatlantyckiego. Stąd wykorzystano w projekcie motyw fali, który przewija się w rysunku planu oraz posadzki. Ogród ten, mimo iż poddany rygorystycznemu podziałom i zawilej logistyce planu, oferuje bogactwo przyrodnicze, m.in. piękny ogród traw. W strefie centralnej znajduje się ozdobny zbiornik wodny z fontannami, a na obrzeżach znaleziono również miejsce na program sportowy (korty tenisowe, urządzenia gimnastyczne). Reasumując, ogród ten stanowi zdumiewającą oazę spokoju w miejscu tak ruchliwym, jakim jest dworzec [Vayssier 1989].

Promenade Plantee, Bastille-Bois de Vincennes. Pod koniec lat 80. (1989 – oddanie do użytku) powstała również bardzo ciekawa i warta naśladowictwa z punktu widzenia planistyki wielkich miast promenada zwana Promenade Plantee, Bastille – Bois de Vincennes. Dzięki działalności grup społecznych związanych z ruchem ekologicznym udało się stworzyć ów unikalny ogród-promenadę na terenie linii starej kolei. Poszczególne jej fragmenty projektowali różni projektanci, jak np. Patric Berger czy Pierre Cobloc, tak więc oferuje ona różnorodne sekwencje programowe i przestrzenne. Integralnymi jej elementami są ogród de Reuilly czy Skwer Charles Peguy. Uzyskano w ten sposób szereg ciekawych połączeń widokowych i przestrzennych z otaczającym terenem, co nie zawsze było łatwe z uwagi na przemysłowy charakter linii kolejowej. Dzięki tej realizacji można przejść ciągiem zieleni z Palcu Bastylli położonego w centrum miasta do Lasu Wenseńskiego [Kontarek 1998].

Poza tą promenadą stworzono ciąg zieleni na fragmencie Bulwaru Pereire w okolicy Monceau i Batignolles. Przekrycie kolejki RER dało możliwość założenia promenady składającej się z małych ogrodów i placyków o urozmaiconym wyposażeniu ogrodowym. Inna promenadę założono w ramach planu przestrzennego ZAC Minin Jaures zaprojektowaną przez Alain Sarfatiego [Vayssier 1989].

WNIOSKI I PODSUMOWANIE

1. Wszystkie realizacje związane ze wzbogacaniem i przekształcaniem systemu zieleni Paryża wpływają na przekształcenie historycznego układu zieleni miasta o charakterze plamowym w układy pasmowe ciągów ekologicznych. Na razie udało się to uzyskać jedynie na fragmentach miasta, ale w przyszłości planiści będą dążyć do powiększenia terenów zieleni zarówno o charakterze plamowym, jak i pasmowym, co zwiększy komfort życia w mieście poprzez lepsze przewietrzanie dzięki ciągom ekologicznym, a także działanie miejscowe na mikroklimat lokalny otoczenia nowo powstałych parków i ogrodów.

2. Ważnym elementem rewitalizacji przyrodniczej miasta jest udostępnienie Sekwany jej mieszkańcom. Służy temu idea powiązań spacerowych i widokowych z rzeką dzięki lokalizacji nowych parków przy nabrzeżach. Są to park Andre Citroen na zachodzie i park de Bercy na wschodzie. Zdecydowano się tutaj na kosztowne inwestycje budowy tarasów nad trasami komunikacji samochodowej i kolejki RER. W przypadku parku de Bercy przewidziano dodatkowo kładkę pieszą łączącą taras parkowy ze wspomnianym wyżej ogrodem Biblioteki Narodowej położonym po przeciwnej stronie rzeki. Trzeba tu zaznaczyć, że te nowe realizacje parkowo-ogrodowe wpisują się w historyczny system parków i ogrodów położonych nad rzeką, takich jak Ogród Botaniczny, Ogrody Tuilleries, Ogrody Inwalidów, Pola Marsowe.

3. Przyrodnicze wykorzystanie historycznych zasobów terenów poprzemysłowych, to jeden z wiodących nurtów rewitalizacji Paryża. W warstwie formalnej i ideowej omawianych parków obserwujemy dążność do wykorzystania istniejących zasobów historycznej zabudowy, jak również specyficznej topografii terenu. Mimo iż Paryż posiada bezcenne dzieła sztuki, twórcy parków pochyłają się z pietyzmem i troską nad historią miejsca, doceniając wagę ciągłości przestrzennej i kulturowej tych terenów. Jednocześnie obserwujemy akceptację języka technologii, industrializacji, również języka miasta, którego sekwencjami formalnymi posługują się współcześni projektanci, tworząc ogrody. Dziś już ogród nie jest idealizowaną naturą, ale przyrodniczo-kulturowym fragmentem miasta, które to miasto jak również cywilizację akceptuje i uczłowiecza.

PIŚMIENNICTWO

- Arrethe L., Lalanne C., 1985. L'Atelier Parisien d'Urbanisme, Pavillon de L'Arsenal. Paris Projet nr 25-26, Paryż.
- Barzilay M., Hayward C., Lambard-Valentino L., 1984. L'invention du parc, Graphite – Etablissement public du parc de La Villette, Paryż.
- Bieske-Matejak A., 1997. Forma we współczesnym projektowaniu parków miejskich – analiza porównawcza prac konkursowych i realizacji parków Andre Citroen, La Villette, de Bercy – praca doktorska Biblioteka Wyd. Arch. PW, Warszawa.
- Bieske-Matejak A., 2003. Forma współczesnych parków Paryża w kontekście tradycji sztuki ogrodowej we Francji, Z badań Kat. Hist. Arch. 4, Wyd. Arch. Polit. Białost., Białystok.
- Bieske-Matejak A., Gruszecka K., Chylak A., 1995. Studium transformacji przestrzeni urbanistycznych stref wielkomiejskich na obszary ekologicznie czynne, maszynopis, Biblioteka Wyd. Arch. PW, Warszawa.
- Bohm A., 1994. Architektura krajobrazu – jej początki i rozwój. Wyd. Polit. Krak., Kraków.
- Clement G., 1985. Park Andre Citroen. Pracownia „Acanthe”. Opis projektu – maszynopis.
- Kontarek A., 1998. Architektura & Biznes, luty, Kraków.
- Ligen M. P-Y, 1976. L'Atelier Parisien d'Urbanisme, Pavillon de L'Arsenal. Paris Projet nr 15-16, Paryż.
- Ligen M. P-Y, 1978. Projet nr 18, L'Atelier Parisien d'Urbanisme – Pavillon de L'Arsenal – Paryż.

- Michelsoni P., Grillet T., 1993. L'Atelier Parisien d'Urbanisme, Pavillon de L'Arsenal. Paris Projet nr 30-31, Paryż.
- Vayssier B., 1989. Parcs & Promenades de Paris. Pavillon de L'Arsenal, Les Editions du Demi-circle, Paryż.

TRANSFORMATION OF POSTINDUSTRIAL SPACES INTO THE PARKS AND GARDENS IN PARIS

Abstract. Nowadays old industrial spaces give possibility to improve the conditions of living for citizens in the big cities like Paris by transforming them into the green spaces. Author presents several parks and municipal gardens in Paris, representative for French contemporary landscape architecture.

The most important parks built on the industrial areas are: park La Villette, Park Andre Citroen, Park de Bercy, gardens of the Paris Halls and Promenade Plantee, Bastille-Bois de Vincennes. This new areas give a possibility to improve the whole system of green spaces in Paris. Moreover, they bring people closer to Seine river thanks to two big constructions of terraces which are situated along the river bank over the railway and motorway. Contemporary gardens and parks are deeply placed in the tradition of French art of gardens, but at the same time they accept historical heritage of industrial space conditions. The urban language of factory, technology and civilization write down in a new formula of future parks.

Key words: Urban parks, postindustrial spaces, contemporary parks and gardens of Paris